A regiszterváltás jelenségének vizsgálata a visszaeső bűnözők nyelvhasználatában

Uricska Erna

Absztrakt

„A bűnüldözők számára kriminalisztikai jelentőséggel bír a bűnözők nyelvének megismerése, hiszen munkájuk megkönnyítéséhez és eredményesebbé tételéhez elengedhetetlen. Egyrészt a bűnözői nyelv ismerete lehetővé teszi a félreértések nélküli információcserét, másrészt bizonyos presztízst kölcsönöz a bűnüldözőnek, a tolvajnyelv másodlagos használójának." (Mátételkiné 2006: 240) Mivel a bűnüldözői folyamatban minimum két fő érintett, egy bűnöző és egy bűnüldöző, munkám során azt vizsgáltam, hogy egy visszaeső bűnöző nyelvezete változik-e, illetve ha igen, milyen módon és irányba alakul a többszöri bűnüldözői kommunikáció során hallott szókincs és beszédmód hatására.

Kulcsszavak: *rendészet, visszaeső bűnözők, kommunikáció, regiszterváltás*

Abstract

"It is of criminal importance for practitioners of law enforcement to master the language of criminals as it is indispensable to make their work easier and successful since, on the one hand, it enables them to change information without misunderstanding, on the other hand, detectives, the secondary users of the argot, may gain reputation as by it." (Mátételkiné 2006: 240) It is common knowledge that there are two members involved in the process of law enforcement: a criminal and a detective. During my work I examined how a recidivist's language changed as a result of the vocabulary and way of speaking used many times during the communication with practitioners of law enforcement.

Bevezetés

A bűnözés társadalomtörténeti kutatásában, az 1990-es években egy ún. „kulturális fordulat” ment végbe, és a bűnözéstörténeten belül a kutatók a narratív források és szövegelemzések felé fordultak. (Perényi 2006: 1)

Ezelőtt az időpont előtt a bűnügyi statisztikákat eltérő módon ítélték meg. Egyesek szerint egyáltalán nem volt érdemes foglalkozni velük, „hiszen hiányoztak belőlük az elkövető viselkedésének mozgatórugóit és ezzel együtt a bűnözés okait megvilágító információk. Más vélemények szerint viszont legalább részleges tájékoztatást adtak a bűnözés rövid és hosszú távú alakulásáról.” (Perényi 2006: 1) Személy szerint az utóbbi csoport tagjaival kell egyetértenem, hiszen az egyes bűnügyi statisztikák életünk számos más területén végzett pl. nyelvészeti, szociológiai és pszichológiai kutatásnak lehetnek az alapkövei.

Regiszterváltás a visszaeső bűnözők nyelvhasználatában

A tanulmányomhoz szükséges adatgyűjtéshez is elengedhetetlen volt az Amerikai Egyesült Államok Büntetés-végrehajtási Minisztériuma által elkészíttetett, a visszaeső bűnözőkről készült bűnözői statisztika, hiszen csak konkrét számok és arányok ismeretében volt lehetséges, hogy következtetéseket vonjak le egy nyelvészeti tanulmány elkészítéséhez és további gondolatok megfogalmazásához.

A 2010 májusában napvilágot látott statisztika adatainak elemzése során arra a következtetésre juthatunk, hogy általában a bűnelkövetők 30 százaléka visszaeső bűnözővé válik. Ennek az adatnak a százalékos aránya magasabb a vagyon elleni bűncselekmények (betörés és lopás) területén, ahol eléri a 60 százalékot is. A visszaeső bűnözés statisztikai aránya, azaz a visszaeső bűnözők száma természetesen módosul még a szabadon bocsátás óta eltelt idő hosszával. Sajnálatos módon egyenesen arányosan emelkedik a visszaeső bűnözők száma az eltelt idő hosszával, melyet hónapokban fejeztek ki.[33]

Jelen tanulmányban megkísérlem bemutatni, hogy a visszaeső bűnözők nyelvhasználatában milyen módon jelennek meg (ha megjelennek egyáltalán) a

[33] *Florida állam börtöneiben a visszaeső bűnözőkről készült tanulmány, a vonatkozó táblázat az alábbi tanulmány 9. oldalán található Florida Prison Recidivism Study, Releases From 2001 To 2008,*
http://www.dc.state.fl.us/secretary/press/2010/recidivismstudy.pdf

hivatalos személyre, jelen esetben egy rendőrre jellemző szakzsargon elemei, azaz a hivatalos személlyel folytatott, többszöri beszélgetéseknek vannak-e nyelvi lenyomatai egy visszaeső tolvaj nyelvhasználatában.

Először is, hogy el tudjuk dönteni, rendőri szakzsargonról, vagy más nyelvi elemről van-e szó, ismernünk kell a rendőrök speciális nyelvhasználatát. Mátételkiné Holló Magdolna azt írja, hogy „mint minden más szakterület, a rendőrség is sajátos terminológiát használ. Ezt a rendkívül gazdag, a kívülállók számára ezoterikusnak tűnő szókincset elsősorban a terminus technikusok és az argotikus kifejezések különös keveredése jellemzi. Egyszerre kombinálja a szakma gyakorlásához kényszerűen használt tömény, pontos, gazdaságosságra és hatékonyságra törekvő leegyszerűsített, deformált adminisztratív nyelvezetet, a tipikus rendőri kifejezéseket, a technolektust, és a rendőrséggel gyakran kapcsolatban álló, a társadalom perifériájára szorult különböző társadalmi csoportok, az alvilág speciális szókincsét, szociolektusát." (Mátételkiné 2006: 240)

Ha ezt a véleményt elfogadjuk hipotézisként, azaz „a rendőr és bűnöző közös területet és nyelvezetet oszt meg, vagyis a törvény tiszteletét, betartását őrző, és az azt megszegő között komplex, kétoldalú kapcsolat van, s míg szoros szimbiózisban élnek és harcolnak, interakciójuk során közös frazeológiát használnak" (Mátételkiné 2006: 240), akkor valószínű, hogy ez a folyamat mindkét irányban érezteti hatását.

Nem újdonság annak a ténynek a megállapítása, hogy a bűnözők sajátos, "belterjes" terminológiát használnak. Munkám során azt vizsgálom, hogy a nyelvi regiszterváltás jelensége a bűnözök nyelvhasználatában is jelen van-e, ha nem is csupán presztízskölcsönzés, hanem más, egyéb ok vagy okok miatt.

A következőkben idézett párbeszéd egy rendőr és egy visszaeső bűnöző, egy tolvaj között zajlott le. A szöveg eredeti, angol nyelvű változata elengedhetetlen a feltételezés bizonyításához. A sorok alatt található a magyar nyelvű felirat; a fordítással kapcsolatos rövid, pár gondolatnyi véleményem a munkám zárógondolatai között található.

A párbeszéd során az angol nyelvű mondatoknál a **P**, mint *„policeman"* a rendőrt jelöli, a magyar nyelvű mondatoknál ez **R** betű, a **T**, mint *„thief"* betű a tolvajt jelöli, ez a kezdőbetű ugyanaz lesz az angol és magyar nyelvű mondatok esetében is.

P: So, Willie how much you get for that GPS you lifted last night?
R: Na, Willie, mennyit kaptál azért a tegnap újított GPS-ért?
T: GPS?
T: GPS?

P: You know, the little satellite deal. Tells you how to get from one place to the next.
R: Tudod, az a kis műholdas kütyü. Ami segít eljutni egyik helyről a másikra.
T: I know what a GPS is, thin man. It's an "*aconym*" for Global Positioning Satellite.
T: Tudom, mi az, ropi csávó. Egy akoním arra, hogy Globális Pozicionáló Satellite.
P: "Aconym"?
P: Akoním?
T: Oh, you like that, huh?
T: Ez tetszik, mi?
P: I do.
R: Nagyon.
T: Yeah, Big Willie's, smart like that. Abbreviations and whatnot. Like sonar. Standing for Sound Navigation and Ranging. Or PIN - Personal Identification Number.
T: Ja, Big Willie vágja az ilyeneket. Az ilyen rövidítéseket. Mint a szonár. Az a "hang navigáció és távolságmérés". A PIN? Személyes azonosító szám.
P: That's very impressive. How about this one? *TYAIJ*. That's stands for *Throw Your Ass In Jail*. Which is exactly what I'm going to do if you don't tell me what went down last night.
R: Ez tényleg nagyon komoly. És mit szólsz ehhez? SVMASZ. Azt jelenti sittre vág-lak, mint a szél". És pontosan ez fog történni, ha nem tudom meg, mi volt tegnap éjjel.
T: Afraid, I don't have an answer for you on that *FAQ*, my brother. But if I hear anything on your *gunslinger*, I'll give you a *holler*.
T: Sajnos, erre a gyíkra nem tudom a választ, testvérem. De ha hallok valamit a cowboyáról, majd megcsörgetem.
P: Yeah, I'm sure you will.
R: Abban biztos vagyok.
T: No, if you don't mind, IMOH, I'm out of here.
T: És most, ha megengedi, ISV, azaz itt se' vagyok.

A párbeszéd elolvasása és értelmezése során megfigyelhető, hogy a regiszterváltás jelensége nem csak a bűnüldözők, hanem a visszaeső bűnözők nyelvhasználatában is megfigyelhető. A hivatalos személlyel folytatott többszöri kommunikáció, illetve az ilyen jellegű alkalmak során a bűnözők is megfigyelik a rendőrök által használt különleges nyelvhasználatot, szóképzési módokat, felfigyelnek az általuk használt nyakatekert, fontoskodó stílusra. A bűnelkövetők is megpróbál-

ják ezt a stílust utánozni a kihallgatás során, mintegy *„pseudo-jargon-t”*, azaz álzsargont használva. Ennek az okát esetlegesen a rendőri szervek sajátos nyelvhasználatának kifigurázásában kereshetjük, de az is lehet, hogy egyszerűen jobb színben szeretnének feltűnni, műveltebbnek akarnak látszani ebben a közegben.

A rendőri szakzsargonban, azaz a rendőrök szóhasználatában gyakran találkozhatunk mozaikszókkal és betűszókkal. Emellett a rendőri szóképzési módok közé tartozik a rövidítés és a szócsonkolás, azaz a szavak elejének vagy végének elhagyása. A bűnözői oldalon is megfigyelhető ez a jelenség, ők viszont a meglévő köznyelvi betűszókhoz hasonló hangzásúakat használják, illetve a közismert köznyelvi kifejezéseket ruházzák fel új jelentéssel, például a *FAQ*, azaz *„frequently asked question”* mint *„gyakran feltett/ismételt kérdés”* helyett *„fu… answered question”*, avagy *„kib… megválaszolt kérdés”* jelentéssel ruházzák fel. A rendőri szakzsargon jelenléte, mégpedig a rövidítések utánzása, vagy az utánzás szándéka inkább paródia szintjén van jelen a párbeszéd során, amely egyfajta magamutogatás és villogás a bűnöző részéről. Még a rövidítés angol megfelelőjét is használja a tolvaj, mintegy imponálási szándékkal a rendőr felé.

A rövidítések mellett a bűnöző által használt nyelvi elemek is figyelemreméltóak. A párbeszéd során a bűnöző által használt két szakkifejezés is utal a rendőri szakzsargon szókincsének képzési módjaira, ezek a szavak az *„aconym”*, azaz *„akoním”* és az *„abbreviations”*, azaz *„rövidítések”*. Az első dőltbetűs szó az akoním, amely egyértelműen hibás, hiszen a helyes kifejezés az akroníma. A tolvaj valószínűleg hallotta már beszélgetések során, ezért kommunikációja közben megpróbálja a szót alkalmazni, még ha kezdetleges, gyermeki szinten használja is a kifejezést. A szó használata azonban itt nem kölcsönöz semmiféle presztízst sem a használójának, hanem inkább kifigurázza, és úgy érzékeljük a bűnöző szóhasználatát, mint aki idegen tollakkal próbál ékeskedni.

A párbeszédben megjelenő *„gunslinger”*, azaz *„cowboy”* kifejezés egyértelműen a bűnözői tolvajnyelvi szókincshez sorolható. A tolvajnyelvi kifejezéskészletben névátvitellel is születhetnek új jelentésváltozatok. Ezek főleg hasonlóságon vagy érintkezésen alapulnak. A *„gunslinger”* kifejezés jelen esetben a névátvitel tipikus esete, használatával új jelentésváltozat jött létre, a szó felbukkanását szellemesség és humor övezi. Inkább a viccelődés a cél, hiszen semmiféle vadnyugati történetről és *„cowboy”* szereplőről nincs szó, egyszerűen a tolvaj ezt a kifejezést használja a *„gyilkos”* szó angol megfelelője helyett. A két képben viszont feltétlenül közös vonásként jelenik meg a fegyverbirtoklás és a fegyverhasználat.

A tolvajnyelv szókészletéhez tartozó *„holler”* szó elsődlegesen azt jelenti, hogy *„kiabálni”*. Valójában azonban senkinek nem jut eszébe azt gondolni, hogy

a bűnöző kiabálni fog, ha megtud valamit. Ebben az esetben a *„szólni”* jelentés a legmegfelelőbb, ismerve azonban a bűnözői tolvajnyelv sajátosságait, az érzelmi túlfűtöttséggel párosuló túlzásról elmondható, hogy ez a tolvajnyelvi kifejezések használatának egyik módja. Valójában nyomon követhető a bűnözői tolvajnyelv érzelemmel és kritikával teli szellemes volta, és a bűnöző által használt szakzsargont utánzó szókincs is inkább szellemes és életteli, mint a mesterkélt, nyakatekert és fontoskodó rendőri szakzsargon.

A párbeszéd végén, amikor is a rendőri keresztkérdések nem vezetnek eredményre, a közreműködés hiánya és a rendőr „kifigurázása” végső pontja az, amikor úgy említi a rendőrt, mint *„my brother”*, azaz *„testvérem”*. Úgy gondolom, a bizalmas szóhasználat túlmutat eredeti jelentésén, a bűnöző és bűnüldöző valóban egyfajta „testvériséget” él át a bűnüldözés folyamatában. A fenti feltételezést igazolja az, hogy az angol nyelvben nem csak vérszerinti kapcsolatokban él a „testvérem”, „nővérem”, „bátyám” elnevezés, hanem elsősorban a vallásban nevezik egy vérből valónak a másik embert, de a testvériség fogalma az élet más területein is felbukkan. A tolvaj párbeszédbeli szóhasználata egyértelmű kifejeződése annak, hogy eltekintve attól, hogy két ellentétes pólusán állnak a bűnözés folyamatának, a közös tevékenység mégiscsak egyfajta akaratlan testvériséget eredményez a bűnüldöző munka során.

A párbeszédben a *„testvérem*” kifejezés mellett végig egy különös együttműködési tendencia figyelhető meg. A rendőr beszédmódja egyfajta lefelé mutató irányt képvisel szóhasználata, kifejezéskészlete tekintetében, míg a bűnözőé egy felfelé „kapaszkodó”, erőlködő beszédstílust illusztrál, vélhetően a sikeres kommunikáció érdekében. Mivel a bűnözés folyamatának két ellenpóluson lévő szereplőjét figyelhetjük meg, és ezt is élik meg a beszédfolyamat szereplői, kommunikációs folyamatukban elkerülhetetlen az egymás felé mozdulás. A közös sík adja a párbeszédnek azt a pontját, ahol a két világ találkozik, és a bűnüldöző munka talán sikeresebben elvégezhető.

Összefoglalás, következtetések

A bűnüldözői folyamatban bűnöző és bűnüldöző nyelvezete keveredik. „E két egymással szembenálló társadalmi réteg verbális konfrontációja során, a kommunikáció síkján, létrejön egy bizonyosfajta bilingvizmus.” (Mátételkiné 2006: 240) Az idézett szerző megállapítását kiterjesztve és továbbfejlesztve, munkám során adekvát példát sikerült bemutatnom arra, hogy a regiszterváltás jelensége nem csak a rendőri nyelvezet sajátossága, hanem a visszaeső bűnözők nyelvhasználata is elmozdul a bűnüldözői szakzsargon használata felé a velük folyta-

tott, többszöri alkalommal lezajló kommunikáció eredményeképpen. Ebből a kétirányú mozgásból a két réteg nyelvezete egyszer egy közös ponton találkozhat, s ennek a pontnak a megtalálása és lehetőségeinek kiaknázása feltétlenül szükséges az eredményes bűnüldözői munka folyamatában.

Végezetül, amíg a rendőri szakzsargon nyelvi regiszterébe mintegy beépül a bűnözői tolvajnyelv, addig a kisebb (piti) bűnözők szintjén talán elmondható, hogy ez a jelenség csak utánzás szintjén van jelen, de a kifejezéskészlet szervesen nem épül be a nyelvhasználatba.

Tanulmányom végén néhány gondolatot szeretnék megosztani a magyar fordítással kapcsolatban: nehezen tudom elképzelni - bármilyen lefelé mozdulás során, főleg egy kihallgatás során -, hogy egy rendőr a *„kütyü”* szót használja a *„készülék”* helyett. Annál is inkább, mert a *„kütyü”* szó a közszleng szókincséhez tartozik, tehát használata nem ruház különösebb presztízst használójára, sőt inkább ostobának tűnik, mintsem előmozdítaná a bűnüldözés folyamatát. Valószínű, hogy a rend őreinek munkahelye egészen más szóhasználatot vár el. Nekik az adott szituációhoz kell igazítaniuk szókincsüket, habár beszédükben jelen vannak a bűnözői tolvajnyelv elemei, ami nem feltétlenül jelenti a szleng gyermekies elemeinek használatát munkájuk során. Valójában a fordítás nehéz és különös gonddal végzett munkát igényel, aminek megvannak a visszásságai és nehézségei is. Jelen munkám nem feltétlenül ezt hivatott vizsgálni, célom jelen esetben csupán egy kis kiigazítás volt. Másrészt, meg kell jegyezni, hogy a magyar fordításban maximálisan érezhető a magyar nemzetbe beivódott álszemérmesség, ami nem feltétlenül jelenik meg az amerikai stílusban. A *„TYAIL”* mozaikszó jelentését, ami angolul úgy hangzott el, hogy *„Throw Your Ass in Jail”*, azaz *„bevágom a seggedet a sittre”* magyarra úgy fordították, hogy *„sittre váglak, mint a szél”*. Mindenki eldöntheti, hogy melyiknek van nagyobb nyomatékosító ereje, vagy egy bűnüldözői munkában a „rábeszélés és ráhatás” módszereként melyiket használhatja valóban egy amerikai rendőr.

Felhasznált irodalom

1. Florida Prison Recidivism Study, Releases From 2001 To 2008 http://www.dc.state.fl.us/secretary/press/2010/recidivismstudy.pdf
2. MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ Magdolna: Bilingvizmus a bűnüldözésben. Budapest, “Nyelvi kompetencia-kommunikatív kompetencia” c. Tudományos Konfe-

rencia 2005, Kodolányi János Főiskola, Budapest, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006, p. 240-247. ISSN 1419-6603, ISBN 963 7094 58 X.

3. PERÉNYI Roland: A bűnözés mérése. Bűnügyi statisztika és bűnözéstörténet http://andorkaweb.tarki.hu/Konferenciak/Konferencia2006/Perenyi_Roland.pdf